

Samiske barnehagers rolle i språkrevitaliseringa

Torkel Rasmussen

Samisk høyskole

Abstract

More than a thousand children attend Sámi kindergartens daily, while quite a number of Sámi children get Sámi language instruction in other kindergartens. This activity is one of the most important arenas for transmission and acquisition of Sámi languages. A question raised in this article is how these kindergartens are used as research fields in the disciplines of language and sociology and early childhood pedagogy. Another question is what kind of language teaching models are used. The article shows that little research has been carried out on how Sámi kindergartens teach Sámi language. There is also little research done on the results from this education. A review of the Sámi kindergartens' history shows that statistical material on Sámi kindergartens and Sámi language instruction in other kindergartens is available only from some geographical areas, and existing statistical information is only partly suitable for analysis. This makes it difficult to use existing material to monitor the vitality of Sámi languages. The article calls for more research on Sámi kindergartens and language teaching models used in them. A goal could be to create a basis for monitoring this crucial indicator of language vitality for Sámi languages: whether new generations of Sámi become Sámi-speakers or not. This should be followed up with more research on the language teaching models used in Sámi kindergartens.

Keywords: Sámi kindergarten, language nest, language revitalisation, language planning

1 Innledning

«Hvilken rolle spiller barnehagene i dag i arbeidet med å styrke stillinga for samiske språk?». Dette er spørsmålet som blir behandlet denne artikkelen som tar for seg barnehagetilbudet for samiske barn i førskolealder i Sápmi¹ – og i byer utenfor Sápmi.

Samiske barnehager fins, i et antall av 60–70, i svært mange samiske lokalsamfunn og i en god del nordiske byer. Den samiske barnehagen har en mer enn 50 år lang historie, og svært mange samer har etter hvert et forhold til den, enten som tidligere barnehagebarn eller som foreldre og besteforeldre til barnehagebarn. Til tross for dette har det vært forsket relativt lite på samiske barnehager, og vi har av den grunn lite forskningsbasert kunnskap om livet i barnehagen eller om resultatet av et opphold i en samisk barnehage i forhold til målet om å styrke barnas samiske språk, kultur og identitet.

Dette gjør den samiske barnehagen til et spennende fagfelt der det er mulig å gjøre banebrytende nybrottsarbeid. Det er mulig å forske på samiske barnehager fra forskjellige perspektiver. Et lingvistisk perspektiv kan være å utforske barnespråk (Ijäs 2011), et språksosiologisk perspektiv kan se på barnehagens rammevilkårene og rolle i språkrevitaliseringa (Storjord 2004; 2006; 2008; Todal 2007; Rasmussen 2005; 2013a; 2013b; Laiti 2018; 2019), og et pedagogisk perspektiv kan legge vekt på barnas lek, samarbeid og samspill med de ansatte, og ikke minst på de metodene som blir brukt for å overføre samiske språk til den neste generasjonen samer (Storjord 2008; Braut 2010; Kleemann 2015; 2021; Pasanen 2015; Äärälä-Vihriälä 2016.)

Det er lett å se hvordan disse perspektivene kan gi mange interessante tverrfaglige tilnærminger, men i denne artikkelen blir fokuset hovedsakelig rettet mot to forhold:

1. Hvilke språkopplæringsmodeller brukes i barnehagene for å utvikle barns samiske språk?
2. Kan det tilgjengelige materialet om de samiske barnehagene brukes til å vurdere samiske språks vitalitet?

¹ Det samiske bosetningsområdet i Norge, Sverige, Finland og Russland.



Artikkelen består av seks kapitler. I kapittel 2 redegjøres det for noen sentrale begreper og for metodene som er brukt i artikkelen. I kapittel 3 presenteres noen sentrale forskningsbidrag om den samiske barnehagen. Kapittel 4 gjennomgår noen av de relevante språkopplæringsmodellene som brukes for å gjøre barn tospråklige, og er et forsøk på å utvikle kategorier for samiske språkopplæringsmodeller som brukes i barnehagen. Kapittel 5 tar for seg de samiske barnehagenes historie, nåværende utbredelse og undersøker hva vi vet om språkopplæringsmodellene som er i bruk i barnehagene. I kapittel 6 diskuteres funnene, mens jeg i konklusjonen peker på behovet for forskning på den samiske barnehagen og de språkopplæringsmodellene som brukes.

2 Begreper og metode

2.1 Definisjon av samiske barnehager

Det fins ikke en enhetlig definisjon på hva en samisk barnehage er. Sametinget i Norge (2022) har utviklet en definisjon som brukes for tildeling av økonomisk støtte til samiske barnehager og samiske barnehageavdelinger i norske barnehager. For å være støtteberettiget som samisk barnehage eller samiske barnehageavdelingene i Norge, må de ha vedtektsfestet at barnehagetilbudet bygger på samisk språk og kultur. Kriteriene for en samisk barnehage er at barnehagen ledes av samiskspråklig pedagogisk personale, ansatte i barnehagen er samiskspråklig og driftsspråket er samisk. Et kriterium for å bli godkjent som ei samisk barnehageavdeling, er at ansatte i avdelinga skal være samiskspråklige og driftsspråket skal være samisk. Den samiske barnehagen defineres derfor i denne artikkelen som:

En samisk barnehage eller barnehageavdeling der tilbudet bygger på samisk språk og kultur, de ansatte er samiskspråklige, driftsspråket er samisk og målet er å overføre samisk språk til barna.

Marikaisa Laiti har drøftet definisjonsproblemet i sin doktorgradsavhandling i pedagogikk (Laiti 2018: 30). Hun undersøker det samiske førskoletilbudet i Finland og bruker begrepet *Saamelainen varhaiskasvatus* – (samisk småbarnspedagogikk) som et samlebegrep for de to språkopplæringsmodellene som brukes i Finland: 1. morsmålsbarnehager for samiskspråklige barn og 2. samiske språkreir. Det sistnevnte er et tilbud på samisk for barn som ikke behersker samisk når de begynner i barnehagen.

Det fins også samiske barnehager der tilbudet er mer innrettet mot samisk kultur og identitet enn språk. Dette gjelder bl.a. den samiske barnehageavdelinga i Luujäu'rr/Lovozero i Russland (se kap. 5.4). Denne avdelinga omtales også i artikkelen til tross for at den faller utenfor begge definisjonene av en samisk barnehageavdeling ovenfor.

2.2 Språkskifte, språkbevaring og vending av språkskifte

Den samiske språksosiologiske situasjonen er sterkt preget av språkskifter. I alle fire land der samer bor, har det skjedd språkskifte fra samiske språk til landets majoritetsspråk. Det mest typiske språkskiftet skjedde når samiskspråklige foreldre ikke overfører samisk til sine egne barn. Det er store lokale forskjeller i Sápmi for når språkskiftet startet og hvor omfattende det var. Alle samer tok ikke del i språkskiftet, og noen opprettholdt samisk språk ved å bruke det aktivt også overfor egne barn. En vending av språkskiftet er det motsatte av det som er beskrevet ovenfor. Etterkommerne av dem som snakket minoritetsspråket, snakker i utgangspunktet ikke minoritetsspråket, men lærer seg det og blir (minst) tospråklige. I vendinga av språkskiftet spiller barnehagene ofte en sentral rolle. (Fishman 1991; Todal 2002; 2007; Rasmussen 2013a; Pasanen 2010; 2015; 2018; Huss 1999; Janson 2005; Johansen 2009; Hinton og Hale 2001: kap. 11–13).

2.3 Metode

Forskningslitteratur om samiske barnehager og språkopplæringsmodeller er valgt utfra tidligere kjennskap til feltet, gjennom søk på Google Scholar, og ved å gjennomgå litteraturlistene i publikasjonene som ble funnet, for på denne måten å finne annen relevant litteratur. Forskningspublikasjonene har blitt nærllest for å finne informasjon om de språkopplæringsmodellene som er i bruk i samiske barnehager og for opplæring i samisk språk i andre barnehager.

Materialet til kapittel 5 “De samiske barnehagenes historikk” kommer fra en rekke kilder. Viktige bidrag til historien har kommet fra forskere innen pedagogikk (Storjord 2004: 2006; 2008; Laiti 2018; 2019; Äärälä-Vihriälä 2016). Andre viktige kilder er utredninger og sakspapirer fra Sametingene (Nuorgam 2019; Sametinget i Sverige 2011; 2013; 2021). For eksempel oppdaterer Sametinget i Finland årlig statistisk materiale om de samiske barnehagene i Finland med detaljerte opplysninger om sted, kommune, antall barn og språkopplæringsmodell (Sametinget i Finland 2020). Sametinget i Norge publiserer årlig en del informasjon om samiske barnehager, bl.a. antall samiske barnehager, samiske barnehageavdelinger i norske barnehager, antall barn i disse barnehagene og antall barn som får samisk språkopplæring i norske barnehager. (Sametinget i Norge 2021). Denne informasjonen publiseres også av Statistisk sentralbyrå (SSB 2021).

De tilsvarende tallene fra Sverige var svært vanskelig å innhente, og det lyktes heller ikke fullt ut. Det samiske barnehagetilbudet i Sverige er dels drevet av *Sameskolstyrelsen* og dels av kommunene. Det fins ikke noe offentlig organ som har oversikt over antall barn i samiske barnehager eller antall barn som får opplæring i samisk i andre barnehager. En del informasjon for Sameskolstyrelsens barnehager fins i Sametingets årlige *Lägesrapport: De samiska språken i Sverige* (Sametinget i Sverige 2013: 2021). Men rapportene inneholder bare sporadisk informasjon om kommunenes samiske barnehagetilbud og ikke noe om språkopplæring i andre svenske barnehager. Slik informasjon må innhentes fra hver enkelt kommune. Dette er en svakhet ved artikkelen som det redegjøres for i kapittel 5.

Materialet om situasjonen i Russland er samlet inn av avdøde Jevgenij Jushkov (2020) som intervjuet barnehageansatte i Russland om den samiske barnehagens historie der. Ansatte ved barnehagelærerutdanninga på Samisk høyskole har også bidratt med materiale om den samiske barnehagens historie i Norge og Sverige.² Det sistnevnte bestod av muntlig informasjon gjennom samtaler, noen skriftlige notater og forelesningspresentasjoner. (Kuhmunen 2019/2020 og Eriksen 2019/2020).

Det blir i denne artikkelen lagt vekt på et allsamisk perspektiv ved å gjøre rede for den samiske barnehagesituasjonen i alle de fire land som har lagt under seg deler av Sápmi: Norge, Sverige, Finland og Russland. Imidlertid vil ei inndeling bare på land skjule den interne inndelinga av samiske språk, og det er av den grunn lagt vekt på å legge fram empiri om samiske barnehagetilbud også på de samiske minoritets-språkene.

3 Tidligere forskning på den samiske barnehagen

Den samiske barnehagen er et relativt lite utforsket emne. Forskerne som har engasjert seg i dette feltet, er en håndfull, og de har litt forskjellige innfallsvinkler til emnet. Den ene delen kommer fra pedagogikkforskninga og den andre fra språksosiologien. En av de første til å undersøke samiske barnehagebarns vilkår var Juha Guttorm som undersøkte språkbruken i tospråklige samisk/finske barnehager i Utsjoki kommune. Han fant ut at bruken av samisk i tospråklige samisk/finske barnehager var tilfeldig og marginal. Av den grunn foreslo han opprettelse av egne samiskspråklige barnehager. (Guttorm 1986: 30). Marianne Storjord (2004) har i sitt masterarbeid forsket på den samiske barnehagens historie i Norge. Hun viser at bruken av samisk språk i de første barnehagene var tilfeldig, spesielt i de kommunale barnehagene i Indre Finnmark. I doktorgradsstudiene sine (2008) undersøkte hun den sosiale praksisen i barnehagene, blant annet ved observasjon og intervju med foreldre og ansatte. Hun konkluderte med at norsk dominerer i samiske barnehager, mens de norsktalende barna falt utenfor når det ble brukt samisk. Hun advarte om at barnehagene ikke hadde konkrete modeller i arbeidet med tospråklighet, og at de så ut til å mangle metodikk og et pedagogisk opplegg for å møte disse utfordringene. Carola Kleeman (2015) har undersøkt samiske barnehagebarns kodeveksling mellom samisk og norsk når de er i barnehagen. Hun kom fram til at barna, som var tospråklige, brukte begge språkene sine i rollelek, og at språkpraksisen er styrt av rollelekens regler. Kleemann (2021) har også tatt i bruk begrepet *transspråking* som opplæringsmetode på grunnlag av observasjoner hun har gjort i en samisk barnehage der barna (foreløpig) snakket lite samisk, men forstod mye. De ansatte fikk barna til å snakke litt samisk ved selv å veksle mellom samisk og norsk i sin kommunikasjon med barna.

² Forfatteren takker Anne Ingebjørg Svineng Eriksen og Gudrun Kuhmunen ved Samisk høyskole for bidrag til artikkelen.

På finsk side har Rauni Äärälä-Vihriälä (2016) forsket på hvordan samiske språkreir fungerer. Forskinga hennes er en casestudie av hvordan et samisk språkreir fungerer, og basert på resultatene utviklet hun en modell for en språkpedagogikk tilpasset samisk kultur for bruk i samiske språkreir. Marikaisa Laiti (2018; 2019) har i sin doktorgradsavhandling undersøkt hvordan samiske barnehager blir implementert i Finland. Dette er en studie av hva myndighetene har bestemt gjennom lovverket og reglement, og hvordan dette blir gjennomført på lokalplan. Hennes funn viser at det er problematisk å gi et samisk barnehagetilbud bygget på samisk språk og kultur, og samtidig følge de rutene som storsamfunnet forutsetter for barnehagedrift. Hun peker også på et problematisk forhold ved lovverket. Et samiskspråklig barnehagetilbud er en rettighet for samiske barn som snakker samisk. Men de samiske barna som ikke snakker samisk, har ikke rett til å få et barnehagetilbud som inneholder opplæring i samisk språk. (Laiti 2018: 32). Laiti jobber nå (2021–23) som prosjektleder for forskningsprosjektet *Sámi mánaid-gárdepedagogihkka ođđa áiggis* (Samisk barnehagepedagogikk i ei ny tid) ved Samisk høgskole. Målet med prosjektet er å støtte og utvikle samifiseringa av de samiske barnehagene. (Samisk høgskole 2022). Fra svensk og russisk side er det ikke registrert noe forskning på samiske barnehager og språkbruk.

Språksosiologenes interesse for de samiske barnehagene har vært en litt annen enn pedagogenes. De undersøker ofte språkets vitalitet, og da er tilgang på institusjoner for utvikling og revitalisering av språkene viktige positive faktorer, mens en mangel på slike institusjoner blir sett på som negativt for språkets vitalitet. Emeritusprofessor Mikael Svonni var en av de første som så på samiske barnehager i et slikt språksosiologisk perspektiv da han sammen med Kenneth Hyltenstam og Christopher Stroud utviklet en modell for å vurdere vitaliteten til minoritetsspråk og brukte denne til å undersøke de samiske språkernes vitalitet i Sverige (Hyltenstam og Stroud 1991; Hyltenstam, Stroud og Svonni 1999). Emeritusprofessor Jon Todal (2007) fulgte som forsker, et sørsamisk revitaliseringsprosjekt i *Svahken Sijte* der ungene ved bruk av en delvis språkreirmodell lærte sørsamisk i barnehagen. Forfatteren av denne artikkelen har sin faglige bakgrunn fra språksosiologi der rammevilkårene for minoritet- og urfolksspråk er sentrale elementer. Jeg har undersøkt tilgangen til samiske barnehager både i mitt masterarbeid og min doktorgradsavhandling. Kvalitative intervju med foreldre til samiskspråklige barn viste at de var svært fornøyde med det samiske barnehagetilbudet, mens foreldre til ikke-samiskspråklige barn var svært misfornøyde med den samiskopplæringa deres barn hadde fått i barnehagen. (Rasmussen 2005; 2013a). I tillegg har jeg undersøkt de økonomiske rammene for de samiske barnehagene i Norge (Rasmussen 2013b). Professor i samisk språksosiologi ved Samisk høgskole, Annika Pasanen, har gjort flere undersøkelser av de enaresamiske språkreirene og hun har bl.a. undersøkt hvordan språkopplæringa skjer (2015; 2018). Disse forholdene blir beskrevet i mindre detalj av Leena Huss (1999) og Annika Jansson (2005).

Kristine Tjåland Braut (2010) undersøkte i sin masteroppgave språkbruken i en lulesamisk barnehage. Hun beskriver hvordan den gikk fra å være en morsmålsbarnehage for lulesamiskspråklige barn til å bli et lulesamisk språkreir fordi språkkunnskapene til foreldrene og barna endret seg over noen år. Hun observerte at barna snakker lulesamisk i barnehagen, og retter fokuset mot språkbruken utenfor barnehagen når hun diskuterer om barna kan bli funksjonelt tospråklige hvis de ikke får mer støtte fra foreldrene og andre utenfor språkreiret.

Både den pedagogiske og språksosiologiske tilnærminga til de samiske barnehagene har gitt oss ny kunnskap om språkopplæringsmodellene som blir brukt i de samiske barnehagene. Dette kan brukes til å sammenligne de samiske språkopplæringsmodellene med modeller som blir brukt i andre land og for andre (ur)folk.

4 Språkopplæringsmodeller

Det er et gjentakende problem i samisk forskning at man ikke kan gi eksakte tall for hvor mange samer det er. Estimaten for antall talere av de ti samiske språkene (Sammallahti 1998) spriker også, og det eneste en med sikkerhet kan si, er at det er flere samer enn talere av samiske språk (Øzerk 2006: 96). Dette fører også til at det i aldersgruppa 0–6 år vil være en del barn som lærer samisk hjemme og får tilbud om plass i en samisk barnehage. En stor del, kanskje et flertall av de samiske barna, lærer ikke samisk hjemme. Noen av dem får likevel plass i en samisk barnehage og mulighet til å lære samisk der, mens andre ikke får den muligheten. Noen av de samiske barna får tilbud om opplæring i samisk språk i norske og svenske

barnehager, mens andre samiske barn ikke får det. Bare fra Finland har vi gode tall på samiske barn og deres tilgang til et samisk barnehagetilbud fordi Sametinget i Finland har undersøkt dette forholdet. 82 prosent av de samiske barna i *Samernas hembygdsområde*³ har et samisk barnehagetilbud, mens bare 7,5 prosent av de samiske barna utenfor dette området har et slikt barnehagetilbud (Nuorgam 2019: 8).

Faglitteraturen innen språksosiologi legger stor vekt på undervisningsspråket i skolen for den lingvistiske vitaliteten. Den framhever at det må være mulig å få undervisning enten på minoritetsspråket eller i det minste få tilbud om opplæring i minoritetsspråket som et skolefag. (Se Hylténstam og Stroud 1991; Hylténstam, Stroud og Svonni 1999; Fishman 1991 Baker 2001; UNESCO 2003). Disse forskerne har mindre søkelys på barn i barnehagealder, og det var nærmest et gjennombrudd innen forskningsfeltet da Kendall King (2009: 13–15) utfordret språksosiologenes syn på at barn er hjemme med mor til de begynner på skolen. I virkeligheten, påpeker hun, tilbringer barna mye tid utenfor hjemmet allerede i førskolealder og mindre tid hjemme med foreldrene.

I Sápmi skal barn få et samiskspråklig tilbud i barnehagen⁴, og det er et offentlig ansvar å tilby foreldrene et tilbud som passer til deres barns språkferdigheter, og til lokalsamfunnets og foreldrenes språklige ambisjoner for barna. For at dette skal fungere, trengs det gode språkopplæringsmodeller.

En nestor innen tospråklighetspedagogikk internasjonalt er professor Colin Baker ved Bangor University i Wales. Han har forsket på tospråklige undervisningsmodeller som er i bruk forskjellige steder i verden i grunnskoler og videregående skoler. Han lanserte ideen om sterke og svake språkopplæringsmodeller i første utgave av boka *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism* i 1993 og har utviklet modellen fram til syvende utgave i 2017. Hans viktigste skille er mellom sterke og svake modeller for tospråklig opplæring. De sterke tospråklige opplæringsmodellene har funksjonell tospråklighet som resultat. Barna behersker etter hvert både minoritets- og majoritetsspråket godt muntlig og skriftlig. Resultatet av de svake tospråklige undervisningsmodellene er enspråklighet eller begrenset tospråklighet. Resultatet er normalt at barna bare kan majoritetsspråket eller at de er bedre i majoritetsspråket enn i minoritetsspråket.

Baker (2001: 194) klassifiserer språkopplæringsmodellene som svake og sterke ut fra hvor mye de bruker minoritetsspråket i undervisninga. De svake modellene bruker majoritetsspråket som hovedspråk og enten bruker de ikke minoritetsspråket i det hele tatt, de tilbyr minoritetsspråket som et skolefag noen timer i uka, eller de bruker minoritetsspråket en del i begynnelsen av skolegangen og mindre og mindre etter hvert. Basert på forskningsresultater konkluderer han med at disse svake modellene gir enspråklighet i majoritetsspråket eller begrenset tospråklighet der elevene kan majoritetsspråket best.

De sterke språkopplæringsmodellene er: 1. språkbadsmodeller der majoritetsspråklige lærer minoritetsspråket fordi det er hovedspråk i undervisninga, 2. språkbevaringsmodellene⁵ der minoritetsspråket er hovedspråk hele skoletida for minoritetsspråklige elever, og majoritetsspråket er et skolefag. I tillegg nevner Baker to typer tospråklig undervisning: En der både minoritetsspråket og majoritetsspråket er undervisningsspråk, og en annen der to majoritetsspråk er undervisningsspråk. Baker setter valg av språkopplæringsmodell i sammenheng med samfunnsmessige og pedagogiske mål. Han hevder at ettersom man vet at resultatet av svake modeller er enspråklighet eller begrenset tospråklighet, så er samfunnets mål stort sett assimilasjon av minoriteten. På den andre siden viser målene med de sterke språkopplæringsmodellene seg å være bevaring, revitalisering eller integrering fordi resultatet av språkopplæringsmodellen viser at elevene blir tospråklige.

I tabell 1 er noen av Bakers kategorier for opplæringsmodeller i grunnskolen og den videregående opplæringa brukt. Dette gjelder samfunnsmessig og pedagogiske mål og sannsynlig språklig utkomme. For øvrig er tabellen tilpasset de språkopplæringsmetodene empirien viser blir brukt overfor samiske barnehagebarn. Den er også tilpasset det vi vet om barnegruppene og om bruk av samisk i barnehagene ut fra

³ I Finland kommunene: Enontekiö, Inari, Utsjoki og den nordlige delen av Sodankylä.

⁴ Dette er lovregulert i alle fire land med lokale forskjeller som det ikke blir gått nærmere inn på her av plasshensyn.

⁵ Av Øzerk (2006: 87) kalt den samiske førstespråksmodellen.

SAMISKE BARNEHAGERS ROLLE I SPRÅKREVITALISERINGA

gjennomgangen av forskningslitteraturen, spesielt de eksemplene Øzerk (2006) redegjør for fra Sápmi. Tabellen må ikke leses som en ferdig konklusjon, men som et forslag til faglig diskusjon.

Språkopplæringsmodell	Barnegruppe	Språk i barnehagen	Samfunnsmessig og pedagogisk mål	Sannsynlig språklig utkomme
Førstespråksmodellen	Samiskspråklige barn	Samisk	Bevaring	Godt samisk språk
Blandingsmodellen	Blandet gruppe: Samiskspråklige og ikke-samiskspråklige barn	Samisk	Bevaring, revitalisering/ integrering	Varierende resultat
Språkreirsmodellen	Ikke-samisk-språklige barn	Samisk	Revitalisering	Godt samisk språk
Utskillingsmodellen	Blandet gruppe: Samiske og andre barn. Få eller ingen samiskspråklige	Nasjonalstats-språk. Samiskopplæring for noen barn.	Fortsatt assimilering	Begrenset samisk-språklighet
Majoritetsspråksmodellen	Blandet gruppe: Samiske og andre barn. Få eller ingen samiskspråklige	Nasjonalstats-språk. Ingen samisk-opplæring	Fortsatt assimilering	Ingen eller begrenset samiskspråklighet

Tabell 1. Språkopplæringsmodeller i den samiske barnehagen, kategorisert etter barnegrupper, språk i barnehagen, samfunnsmessig og pedagogisk mål og sannsynlig språklig utkomme.

Etter Colin Baker (2001: 194).

De tre øverste kategoriene i tabellen benytter sterke samiske språkopplæringsmodeller, og har bevaring, revitalisering og/eller integrering som samfunnsmessig og pedagogisk mål. Modell nr. 1 er førstespråksmodellen (av Baker kalt bevaringsmodellen). Den viser til samiskspråklige barnehager for samiskspråklige barn. Modell nr. 2 kalles blandingsmodellen fordi barnegruppa er ei blanding av samisk-språklige og ikke-samiskspråklige barn. Denne modellen er brukt i Norge og Sverige. Det er i liten grad forsket på om samiskspråklige barn får utviklet sitt samiske språk i ei slik gruppe, og om de i utgangspunktet ikke-samiskspråklige barna, lærer seg samisk godt i løpet av et opphold i en slik barnehage. I en samisk sammenheng må en kunne ha en hypotese om at det er svært store lokale forskjeller alt ettersom hvor stor andelen av ikke-samiskspråklige barn er i ei slik gruppe, hvor sterkt samisk språk står i lokalsamfunnet og hvor god kompetanse de ansatte i barnehagen har. Storjord (2008) viser varierende resultat som språklig utkomme.

Modell nr. 3, språkreirsmodellen, er et samiskspråklig barnehagetilbud for ikke-samiskspråklige barn. Den er brukt fra 1990-tallet i Finland. Denne metoden ble utviklet av maoriene på Ny-Zealand, og den ble også tatt tidlig i bruk for det beslektede urfolksspråket på Hawaii. (Hinton og Hale 2001: kap. 11–13). Ideelt sett lærer barna å snakke samisk i språkreiret fordi de voksne og barn som alt har lært samisk, først begynner å snakke språket til dem, og så med dem. Det er påvist gode resultater med de enaresamiske språkreirene i Finland (Jansson 2005: 124–127; Pasanen 2010; 2015; 2018). De skoltesamiske språkreirene kan foreløpig ikke vise til så gode resultater (Laihi 2017), og de nordsamiske språkreirene i Finland er i liten grad undersøkt.

De to siste språkopplæringsmodellene er svake samiskspråklige språkopplæringsmodeller. Den ene, kalt utskillingsmodellen (fra eng. submersion), tilbyr samiske barn et par timer samiskopplæring i uka utenfor den vanlige barnehagegruppa. Det har ikke blitt forsket på utkommet av denne opplæringa, men det

er klart at denne modellen ikke vil være tilstrekkelig til å oppnå gode samiskkunnskaper i løpet av barnehagetida. Den kan ha en viss positiv effekt på lang sikt, som forberedelse til samiskopplæring i grunnskolen. En annen mulighet er at den kan støtte opp om samiskopplæringa i hjemmet dersom barnet har folk rundt seg som snakker samisk. Modell 5, majoritetsspråkmodellen, innebærer at det ikke er noen opplæring i samisk. Som det ble sagt i begynnelsen av dette underkapittelet, er det all grunn til å tro at svært mange samiske barn går i en modell 5 barnehage der de ikke har noen opplæring i samisk. Dermed lærer de ikke mer samisk i barnehagen enn det minimumet som alle barn i landet skal lære.

5 De samiske barnehagenes historikk

Opprettelsen av de samiske barnehagene kan sees som et svar på ei samfunnsutvikling fra 1960-tallet der det blir vanligere at begge foreldre jobber utenfor hjemmet. Når samiske foreldre trengte barnehageplass til barna, ville de ha et tilbud på samisk, med samisk innhold. Et ønske om at barnehagen også skal bidra til revitalisering av språket, kommer også tidlig inn. Det er helt klart til stede ved opprettelse av barnehager i Skånland og Tysfjord i Norge rundt 1990, og det altoverveiende argumentet når skoltesamene og enaresamene oppretter språkreir på 1990-tallet. Det blir uten tvil stadig viktigere også utover 2000-tallet. Det ser man bl.a. av den kraftig økning i antallet språkreir i Finland på 2000-tallet. (Storjord 2004; 2008: 39–46; Laiti 2018; Nuorgam 2019; Sametinget i Finland 2020; 2022; Sametinget i Sverige 2013; 2021; Eriksen 2019/2020; Kuhmunen 2019/2020).

5.1 *Samiske barnehager på norsk side*

Den aller første samiske barnehagen ble opprettet i 1969 i Kautokeino. Driftsspråket var imidlertid norsk de første årene (Storjord 2008: 41). Deretter foregikk det ei langsom etablering av samiske barnehager andre steder. Først ble det etablert samiske barnehager på 1970-tallet i Máze, Mironjávri, Karasjok, Tana og Porsanger, deretter i Nesseby, Tromsø, Kåfjord, Vadsø, Skånland og Oslo på 1980-tallet. I 1989 ble den første lulesamiske barnehagen etablert i Tysfjord (nå Hamarøy kommune). På 1990-tallet ble gjort flere forsøk på å etablere sørsamiske barnehage tilbud uten at det lyktes å få dem til å bli varige. På 1990-tallet ble det etablert flere barnehager i kommuner som allerede hadde slike tilbud fordi behovet økte (bl.a. Karasjok, Tana, Porsanger og Tromsø) og det ble etablert nye samiske barnehager (f.eks. i Lavangen og Musken i Tysfjord). To trekk er spesielle for 2000-tallet. Det ene er at de etablerte samiske barnehagene i byene har stor pågang og utvider tilbudet. Det andre trekket er at det blir etablert sørsamiske barnehager som faste tilbud: På Snåsa i 2003, senere i Røyrvik, på Røros og i Trondheim. (Storjord 2004; 2006; 2008: 39–46; Eriksen 2019/2020).

I 2020 fantes 52 barnehager med tilbud om samisk språk i en eller annen form, og 813 barn som tok del i disse tilbudene. Det store flertallet av barna, 711, gikk i en av de 32 samiske barnehagene eller samiske avdelingene i norskspråklige barnehager, mens 102 barn fikk tilbud om samisk språk i totalt 20 norske barnehager. De fleste samiske barnehagene lå i 2020 i det nordsamiske området. To av barnehagene var i lulesamisk område og fire av barnehagene var i sørsamisk område. Det var samiske barnehager i fem byer: Alta, Tromsø, Bodø, Trondheim og Oslo. (SSB 2021; Sametinget i Norge 2021).

5.2 *Samiske barnehager på svensk side*

Den eldste samiske barnehagen i Sverige er Skierr i Gällivare. Den ble opprettet i 1986. En samisk fulltidsbarnehage ble etablert i Kiruna i 1987 etter å ha vært et deltidsprosjekt i tre år. Dette ble det opprettede samiske barnehager i Jokkmokk i 1992, i Karesuando i 2003 og i Tärnaby i 2010. Antallet barn i disse barnehagene var 120 i 2021. Alle disse barnehagene er underlagt og driftes av den Svenske sameskolestyrelsen. De nordligste barnehagene har nordsamisk som driftsspråk, i Jokkmokk og Gällivare er drifta både på nord- og lulesamisk, mens tilbudet i Tärnaby er på sørsamisk. Bruken av samisk språk i Sameskolestyrelsens samiske barnehager varierer. Det fins avdelinger ved de samiske førskolene der majoriteten av barna ikke har samisk som førstespråk. Det innebærer at kommunikasjonsspråket tenderer til å bli svensk. For personalet innebærer det vanskeligheter med å stagge og snu bruken av svensk i barnehagen. Ved barnehager der det er vanskelig å finne pedagoger med samisk språkkunnskap, blir barna

ikke naturlig samiskspråklige i løpet av tiden i barnehagen. (Stockholms län/Sametinget i Sverige 2013; 21–22; Sametinget i Sverige 2013; 2021: 19–23; Kuhmunen 2019/2020).

I 2010 ble tretten nye kommuner innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk i Sverige. Ingen av dem hadde samisk barnehagetilbud før innlemmelsen, men nå fikk de ansvar for å tilby barnehagetilbud på samisk⁶. De fleste av disse kommunene har nå et samiskspråklig barnehagetilbud, men tilbudet er begrenset fra en klokke time i uka til tre dager i uka. Det er ikke tilgjengelige tall for antallet barn som deltar i disse tilbudene. En henvendelse fra forfatteren av denne artikkelen til kommunene resulterte i så få svar at ingen konklusjoner kan trekkes. (Stockholms län/Sametinget 2013: 40; Sametinget i Sverige 2021: 19–23).

5.3 Samiske barnehager på finsk side

På finsk side prøvde kommunene fram til 1990-tallet, og i noen tilfeller ut på 2000-tallet, å tilby et tospråklig finsk/samisk tilbud der noen, gjerne bare én ansatt, skulle snakke samisk med de samiskspråklige ungene. Dette førte til at finsk dominerte i barnehagene. Det skjedde imidlertid ei endring utover på 1990-tallet der kommunene opprettet samiskspråklige barnehager i *Samernas hembygdsområde* og seinere utenfor dette området. Den første samiskspråklige barnehagen på finsk side ble opprettet i Utsjoki i 1991. Etter dette har det blitt opprettet samiskspråklige barnehager i Ivalo i 1995, i Inari i 1996, i Hetta i 1998 og Karigasniemi i 1999. Utover 2000-tallet ble det opprettet samiskspråklige barnehager i Oulu i 2010, Rovaniemi og Helsingfors i 2013 og i Kittilä i 2018. I 2020 var det 96 barn i ni samiskspråklige barnehager som alle hadde nordsamisk som driftsspråk. (Raudasjoki 2016; Sametinget i Finland 2020).

I tillegg til barna i samiskspråklige barnehager, var det 80 barn i 12 samiske språkcreir. Etableringa av disse språkcreirene har sin spede begynnelse på 1990-tallet da språkcreiremetodikken ble tatt i bruk for skoltesamisk og enaresamisk. Fram til 2010 var det vanskelig å finansiere språkcreirene og kun ett av dem, et enaresamiske språkcreir i Enare, har vært kontinuerlig i drift siden starten i 1997. Det er nå skoltesamiske språkcreir i drift i Sevettijärvi og Ivalo, to enaresamiske språkcreir i Enare og ett i Ivalo. Det første nordsamiske språkcreiret startet i Vuotso i 2007. Deretter ble språkcreir opprettet i Utsjoki og Karigasniemi i 2012, i Helsingfors i 2013 og i Oulu, Rovaniemi og Sodankylä i 2015. I 2018 ble språkcreir etablert i Nuorgam i Utsjoki kommune og i Hetta i Enontekio. (Raudasjoki 2016; Nuorgam 2019; Sametinget i Finland 2020). Piia Nuorgam (2019: 8), som utredet behovet for samiske språkcreir for Sametinget i Finland, konkluderte med at behovet var nesten dekket i *Samernas hembygdsområde*, mens 92,5 prosent av de samiske barna lenger sør manglet et samisk barnehagetilbud.

5.4 Samisk barnehage på russisk side

Det fins et samiskspråklig tilbud for barnehagebarn i Russland. Dette har eksistert siden 1994 på kildinsamisk i Luujäu'rr/Lovozero. Her ble ei samisk barnehageavdeling opprettet ved en barnehage etter krav fra foreldrene, og 15 barn tok del i samiskopplæringa. Samisk språk har aldri vært hovedspråk på avdelinga, men samisk ble brukt to timer om dagen i perioden 1994–2008. Etter dette har bruken av samisk minket. I perioden 2018–2020 var det opplæring i samisk 20 minutter fire ganger i uka. Tilbudet stoppet i 2020 pga. koronapandemien. Det har ikke vært mulig å få informasjon om antallet barn som har mottatt opplæring i samisk i barnehagen de senere år. (Jushkov 2020; Vasilijeva 2020).

6 Diskusjon: Barnehager, språk og undervisningsmodeller

Det er absolutt et positivt trekk at mer enn tusen barn har plass i samiske barnehager der samisk er hovedspråk, og at mer enn hundre barn får tilbud om opplæring i samisk språk i andre barnehager. Det er også et positivt trekk at det i tillegg til nordsamisk, også gis tilbud om opplæring i kildin-, skolte-, enare-, nord-, lule- og sørsamisk i samiske barnehager.

Sett fra en språksosiologisk synsvinkel er det viktig å kunne overvåke språksituasjonen for et minoritetsspråk for å kunne utvikle en språkpolitikk som treffer og forbedrer språkernes vitalitet. En av

⁶ Lag (2009: 724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk § 17. <https://lagen.nu/2009:724>. Se også Skollag (2010: 800) kap 8. § 12a. <https://lagen.nu/2010:800#K8>

nestorene innen forskningsfeltene revitalisering av minoritetsspråk og vending av språkskiftet, Joshua Fishman, advarte tidlig mot å miste fokuset på barnas språktilegnelse fordi man blir så blendet av framskritt for minoritetsspråket innen media, administrasjon og andre offentlige arenaer. Han rådet minoritetene til også å ha et konstant søkelys på overføring av språket til nye generasjoner. (Fishman 1991: 107). Innsamling og analyse av empirisk, kvantitativt materiale om språkbruk og språkopplæring i barnehagene kan derfor være et svært et svært viktig bidrag til å holde søkelyset på vitaliteten til de samiske språkene. Innsamlinga av empirisk materialet til denne artikkelen har avdekket både positive sider og en del svakheter ved mulighetene for å finne relevant informasjon. Det positive er at Sametingene i Norge og Finland har god oversikt over antall barn i samiske barnehager fordi de forvalter støtteordninger til disse. Lignende tall fra Sverige viste det seg å være vanskelig å samle inn, fordi det ikke er noe offentlig organ som har den totale oversikten.

Sametinget i Norge forvalter også tilskudd til samisk språkopplæring for barn i norske barnehager. Her er det tilgjengelige tall for antall barnehager som gir tilbudet, og antall barn som mottar tilbudet. Men det ikke mulig å finne noen opplysninger om de språkopplæringsmetodene som brukes, eller om resultatet av denne opplæringa. Også i Sverige har barn rett til ei slik opplæring, men tallmateriale mangler. Ifølge Baker (2001) er ei slik opplæring i utgangspunktet en svak språkopplæringsmodell der resultatet sannsynligvis er enspråklighet eller begrenset tospråklighet. Dette kan likevel betraktes som ei akseptabel løsning når det ikke er mulig å tilby sterkere språkopplæringsmodeller i samisk språk.

Fordi Sametinget i Finland i sine støtteordninger skiller mellom samiskspråklige barnehager og samiske språkreir, har de også kunne levere god statistikk for dette feltet. Sametinget i Norge opererer ikke med et slikt skille i sine støtteordninger, og dermed kan vi ikke si noe sikkert om språkopplæringsmodellene i de samiske barnehagene på grunnlag av den tilgjengelige informasjon. Det vi vet utfra betingelsene for å bli støtteberettiget som samisk barnehage eller samisk barnehageavdeling i Norge, er at disse samiske barnehagene og barnehageavdelingene skal bruke en av Bakers sterke språkopplæringsmodeller. Dette er positivt for språkenes vitalitet. Men det hadde vært en fordel å se hvordan antallet barn fordeler seg mellom førstespråksmodellen, språkreirsmodellen og eventuelt andre språkopplæringsmodeller, for å kunne vurdere om dette forholdet endrer seg over tid.

Utfra beregninger av den samiske befolkningas størrelse må en kunne slå fast at de samiske barna som faktisk har et samiskspråklig tilbud i barnehagen, bare utgjør en del av de samiske barna. De fleste samiske barna vil en finne i norske, svenske, finske og russiske barnehager der de ikke har tilbud om samisk språkopplæring. Dette klassifiserer Baker som en svak opplæringsmodell der det sannsynlige utkommet er enspråklighet i majoritetsspråket. Som vist i kapittel 5, er det kun i Finland at Sametinget har gjort beregninger av hvor stor del av de samiske barna som har plass i en samisk barnehage. For de andre landene mangler vi empiri, og det er en svakhet for overvåkinga av de samiske språkenes vitalitet.

Forskninga på samiske barnehager gir en del viktig informasjon om språkbruk og språkopplæringsmodeller i barnehagene. En del av forskningslitteraturen viser at barnehagene bruker førstespråksmodellen og språkreirsmodellen som ifølge Baker er sterke språkopplæringsmodellene med tospråklighet som resultat (Storjord 2004; 2008; Todal 2007; Øzerk 2006; Braut 2010; Laiti 2018; Äärälä-Vihriälä 2016; Pasanen 2010; 2015; 2018; Rasmussen 2013a; Laihi 2017; Kleemann 2015; 2021). Imidlertid kommer det også fram at noen barnehager bruker en blandingsmodell der samiskspråklige og ikke-samiskspråklige barn går i samme barnehage. Dette er ifølge Baker en sterk språkopplæringsmodell, med tospråklighet som utkomme, når den fungerer. Men i eksemplene fra forskning på samiske barnehager var blandingsmodellen tatt i bruk uten ei planmessig og differensiert opplæring i samisk for de barna som ikke kunne språket i utgangspunktet. Resultatet var at noen barn ikke lærte å snakke samisk, og barna snakket mest norsk med hverandre i barnehagen. (Storjord 2008). Det må legges til at kun noen få barnehager er undersøkt i et relativt kort tidsrom. Derfor kan vi ikke generalisere på grunnlag av de forskningsresultatene.

Forskningsresultatene fra finsk side viser at en bevisst har bygd opp et todelt system der samiskspråklige barnehager er for samiskspråklige barn, mens samiske språkreir er et tilbud til ikke-samiskspråklige barn. Heller ikke her har vi mange forskningsresultater å vise til. Men det som finnes om enaresamiske språkreir, viser svært gode resultat når det gjelder barnas språkinnlæring og språkbruk. (Pasanen 2010; 2015; 2018). Slik forskning er for øvrig en mangelvare. Vi kan ikke vise til forskning som viser resultatet av de samiske barnehagene eller samiskopplæring i andre barnehager når det gjelder barnas samiske språk-

kunnskaper og språkbruk. Derfor er det vanskelig å si hvor godt barnehagene lykkes med sin språkoppplæring. Forskning på dette burde være et satsingsområde. Noen av pedagogikkforskerne har forsket på hvordan språkopplæringa foregår i språkrein (Äärälä-Vihriälä 2016; Laihi 2017; Kleemann 2021). Dette er forskning det absolutt er mer behov for, ettersom eksempler på god praksis kan være til stor hjelp for andre som arbeider med barn i språkrein, og det kan danne grunnlag for forskningsbasert undervisning i barnehagelærerutdanningene.

7 Konklusjon

Denne artikkelen behandler det samiske barnehagefeltet der det ble undersøke hvilke språkopplæringsmodeller som brukes i barnehagene for å utvikle barns samiske språk, og det ble stilt spørsmål om det tilgjengelige tallmaterialet kan danne grunnlag for å vurdere samiske språks vitalitet. Artikkelen viser at det er problematisk å få en oversikt over hele feltet som geografisk spenner over fire land. Dette kommer av at det er ulik registreringspraksis eller mangel på registreringspraksis i landene. Dette gjør det igjen vanskelig å bruke tall fra de samiske barnehagene i overvåkinga av de samiske språkenes vitalitet. Dette problemet kan løses hvis Sametingene og de relevante, sentrale myndighetene i landene vil samarbeide om det.

I artikkelen blir de språkopplæringsmodellene som brukes i samiske barnehager og for samiske barn i andre barnehager, klassifisert på grunnlag av faglitteratur om språkopplæringsmodeller og forskning på samiske barnehager. Dette er ment som et bidrag til en debatt om samiske språkopplæringsmodeller i barnehagen. Håpet er at dette kan være med å styrke de samiske barnehagene og hjelpe flere barn til å bli samiskspråklige.

Artikkelen viser også at forskere både med utgangspunkt i språksosiologi og barnehagepedagogikk har bidratt med ny kunnskap om den samiske barnehagen. Den er likevel et relativt lite utforsket felt der vi trenger bidrag fra begge gruppene forskere for å øke antallet samiskspråklige og sikre ei framtid for samiske språk.

Referanser

- Baker, Colin. 2001. *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism*. Tredje utgave. Multilingual Matters, Clevedon.
- Braut, Kristine Tjøland. 2010. *To Speak or Not to Speak. Because they tell me to speak Sámi at daycare. Indigenous language revitalization through preschool children learning a second language in a language nest*. Masteroppgave, Universitetet i Tromsø. Tilgjengelig på <https://hdl.handle.net/10037/2965>.
- Eriksen, Anne Ingebjørg Svineng. 2019/2020. Lærer på samisk barnehageutdanning ved Samisk høyskole. Personlig kommunikasjon gjennom skoleåret 2019/2020.
- Fishman, Joshua A. 1991. *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundation of Assistance to Threatened Languages*. Multilingual Matters 76, Clevedon. <https://doi.org/10.2307/330061>.
- Guttorm, Juha. 1986. *Alle kouluikäisten saamelaisten kasvuolosuhteet ja niiden kehittämismahdollisuudet Utsjoen kunnassa*. [Oppvekstvilkår for samiske barn under skolealder og deres utviklingsmuligheter i Utsjoki kommune.] Valtion painatuskeskus, Helsingfors.
- Hinton, Leanne og Ken Hale. 2001. *The Green Book of Language Revitalization in practice*. Academic Press, New York. <https://doi.org/10.1163/9789004261723>.
- Huss, Leena. 1999. *Reversing Language Shift in the Far North. Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland*. Studia Uralica Upsaliensia 31, Uppsala.
- Hyltenstam, Kenneth og Christopher Stroud. 1991. *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Studentlitteratur, Lund.
- Hyltenstam, Kenneth, Christopher Stroud og Mikael Svonni. 1999. Språkbyte, språkbevarande och revitalisering. Samiskans ställning i svenska Sápmi. I *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*, redigert av Kenneth Hyltenstam, s. 41–97. Studentlitteratur, Lund.

- Ijäs, Johanna Johansen. 2011. *Davvisámegiela finihitna vearbahámiid sojahanvuogádaga očcodeapmi vuollel golmmajahkásaš máná gielas*. [Tilegnelse av nordsamiskspråklige finitte verbformers bøyningsmønstre i språket til et barn under tre år]. Ph.D. avhandling, Davvi Girji, Kárášjohka. Tilgjengelig på <http://hdl.handle.net/11250/177041>.
- Jansson, Annika. 2005. *Sami Language at Home and at School. A Fieldwork Perspective*. Studia Uralica Upsaliensia 36, Uppsala.
- Johansen, Åse Mette. 2009. "Velkommen te' våres Norge." *En kvalitativ studie av språkbytte og språkbevaring i Manndalen i Gáivuotna/Kåffjord*. Novus Forlag, Oslo.
- Jushkov, Jevgenij. 2020. *Sámi beaiveruoktu Ruoššas*. [Samiske barnehager i Russland.] Et upublisert notat om samiske barnehager i Russland samt om lovverket som regulerer samiske barnehager i Russland. Datert 4. august 2020.
- King, Kendall A. 2009. Language loss and revitalization: Ten things we know. I *Kvener og skogfinner i fortid og nåtid*, redigert av Anna-Riitta Lindgren, s. 9–23. Speculum Boreale, Tromsø.
- Kleemann, Carola. 2015. *Lek på to språk. En studie av kodeveksling og språkalternering i tospråklig rollelek på nordsamisk og norsk i en samisk barnehage*. Ph.D. avhandling, UiT Norges arktiske universitet, Tromsø. Tilgjengelig på <https://hdl.handle.net/10037/8153>.
- Kleemann, Carola. 2021. Pedagogical Translanguaging to Create Sustainable Minority Language Practices in Kindergarten. *Sustainability* 13(7): 3613. <https://doi.org/10.3390/su13073613>.
- Kuhmunen, Gudrun. 2019/2020. Lærer på samisk barnehageutdanning ved Samisk høyskole. Personlig kommunikasjon gjennom skoleåret 2019/2020.
- Laihi, Tiina-Maaria. 2017. *Skolt Sámi Language and Cultural Revitalization : A case study of a Skolt Sámi language nest*. Pro gradu-oppgave, Helsingfors universitet, Helsingfors. Tilgjengelig på <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201706194962>.
- Laiti, Marikaisa. 2018. *Saamelaisen varhaiskasvatuksen toteutus Suomessa*. [Implementering av samisk førskoleopplæring i Finland.] Ph.D. avhandling, Universitetet i Lapland, Rovaniemi. Tilgjengelig på <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-098-2>.
- Laiti, Marikaisa. 2019. History of Early Childhood Education in the Sámi Language in Finland. I *Sámi Educational History in a Comparative International Perspective*, redigert av Otso Kortekangas, Piggá Keskitalo, Jukka Nyssönen, Andrej Kotljarchuk, Merja Paksuniemi og David Sjögren, s. 187–206. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-24112-4_11.
- Nuorgam, Piia. 2019. *Saamelaiskäräjien mahdollisuudet hallinnoida ja järjestää saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoimintaa*. Esiselvityshanke. [Sametingets muligheter til å forvalte og organisere de samiske kultur- og språkreirsvirksomhetene. Forstudieprosjekt.] Sametinget i Finland, Enare.
- Pasanen, Annika. 2010. Will language nests change the direction of language shifts? On the language nests of Inari Saamis and Karelians. I *Planning a new standard language: Finnic minority languages meet the new millenium*, redigert av Harri Sulkala og Helena Mantila. Finska litteratursällskapet, Helsingfors.
- Pasanen, Annika. 2015. *Kuávsui já peeivičuová. 'Sarastus ja päivänvalo': Inarinsaamen kielen revitalisaatio* [Kuávsui já peeivičuová. 'Daggry og dagslys': Revitalisering av det enaresamiske språket]. Ph.D. avhandling, Helsingfors universitet, Helsingfors. Tilgjengelig på <https://docplayer.fi/35092451-Kuavsui-ja-peeivicuova-sarastus-ja-paivanvalo-inarinsaamen-kielen-revitalisaatio.html>.
- Pasanen, Annika. 2018. "This Work is Not for Pessimists": Revitalization of Inari Sami Language". I *Routledge Handbook of Language Revitalization*, redigert av Leanne Hinton, Leena Huss og Gerald Roche, s. 364–372. Routledge, Abingdon. <https://doi.org/10.4324/9781315561271-46>.
- Rasmussen, Torkel. 2005. *Jávohuvvá ja ealáska: Davvisámegielaigiid demografiija ja buolvvaidgaskasaš sirdáseapmi Norggas ja Suomas*. [Stilner og livner til. Nordsamisk taleres demografi og intergenerasjonell språkoverføring i Norge og Finland.] Hovedfagsoppgave, Universitetet i Tromsø, Tromsø. Tilgjengelig på <https://hdl.handle.net/10037/5064>.

- Rasmussen, Torkel. 2013a. “Go ealáska, de lea váttis dápmat” : Davvisámegiela etnolingvisttalaš ceavzinnávccaid guorahallan guovtti gránnjágielddas Deanus ja Ohcejogas 2000-logu álggus. [“Når den livner til, er den vanskelig å temme” : En undersøkelse av den etnolingvistiske vitaliteten for nordsamisk i to nabokommuner Tana og Utsjoki på begynnelsen av 2000-tallet.] Ph.D. avhandling, UiT Norges arktiske universitet, Tromsø. Tilgjengelig på <https://hdl.handle.net/10037/5593>.
- Rasmussen, Torkel. 2013b. Sametingets støtteordninger til samiske språk. I *Samiske tall forteller 6. Kommentert samisk statistikk*, s, 49–72. Samisk høyskole, Kautokeino. Tilgjengelig på <https://samilogutmuitalit.no/nb/2013/sametingets-midler-til-samiske-sprak>.
- Raudasjoki, Tea. 2016. “Kultuvra stivre min doaimmaid”. *Sámi mánaidgárdeohpaheddjiid vásáhusat sámemánaidgárddi bargobeavvis*. [Kulturen styrer våre aktiviteter. Samisk barnehagelæreres erfaringer fra hverdagen i samiske barnehager]. Bacheloroppgave, Samisk høyskole, Kautokeino.
- Sametinget i Finland. 2020. *Mánaidlohku Sápmelaš árrabajásgeassimis 2012–2020*. [Barnetallet i samiske barnehager 2012–2020]. En oversikt oversendt fra Sametinget i Finlands administrasjon. Sametinget i Finland, Enare.
- Sametinget i Finland. 2022. *Sámiid kultur- ja giellabeassedoaimma Suomas* [Samisk kultur og språkreiraktivitet i Finland]. Sametinget i Finland, Enare. Tilgjengelig på <https://www.samediggi.fi/doaimma/samegiella/giellabeassi/samiid-kultur-ja-giellabeassedoaimma-suomas/?lang=dav>.
- Sametinget i Norge. 2021. *Oversikt over hvilke barnehager som har fått innvilget støtte i 2020*. Sametinget i Norge, Karasjok. Tilgjengelig på: <https://sametinget.no/f/p1/ib4be59c9-1ad4-47d0-a09a-16478ca8f553/oversikt-hvilke-barnehager-som-har-fatt-innvilget-stotte-til-samisk-barnehage-og-samisk-avdeling-i-norske-barnehager-i-2020.pdf%20Lest%2011.12.%202021>. Lest 11.12. 2021.
- Sametinget i Norge. 2022. *Regelverk samiske barnehager og barnehager med samisk avdeling - søkerbaserte tilskudd 2022*. Sametinget, Karasjok. Tilgjengelig på <https://sametinget.no/stipend-og-tilskudd/oversikt-over-tilskuddsordninger/barnehage/tilskudd-til-samiske-barnehager-og-samisk-avdeling-i-norsk-barnehage>.
- Sametinget i Sverige. 2011. *Samisk utdanningspolitikk – en introduksjon. En rapport fra Sametingets utdanningskommité*. Sametinget i Sverige, Kiruna. Tilgjengelig på chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.sametinget.se%2F31895&pdffilename=Rapport%20%20Samisk%20utdanningspolitikk_110822.pdf.
- Sametinget i Sverige. 2013. *Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2013*. Sametinget i Sverige, Kiruna. Tilgjengelig på <http://www.sametinget.se/70485>.
- Sametinget i Sverige. 2021. *Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2021*. Sametinget i Sverige, Kiruna. Tilgjengelig på https://www.sametinget.se/lagesrapporter_sprak.
- Samisk høyskole. 2022. *Sámi mánaidgárdepedagogihkka ođđa áiggis*. [Samisk barnehagepedagogikk i ei ny tid]. Samisk høyskole, Kautokeino. Tilgjengelig på <https://samas.no/se/a/dutkan/proseavttat/sami-manaidgardepedagogihkka-odda-aiggis>.
- Sammallahti, Pekka. 1998. *The Saami Languages. An Introduction*. Davvi Girji, Karasjok.
- SSB. 2021. *Samiske barnehager, barnehager med samisk språkopplering, barn i samiske barnehager og barn med samisk språkopplering 2005–2020*. Statistisk sentralbyrå, Oslo. Tilgjengelig på <https://www.ssb.no/statbank/table/06777/>.
- Stockholms län/Sametinget i Sverige. 2013. *Nationella minoriteter : Rapport om tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk år 2013*. Stockholms län og Sametinget i Sverige. Stockholm/Kiruna. Tilgjengelig på http://sametinget.se/71367?file_id=1.
- Storjord, Marianne Helene. 2004. «Fra nødhjelp til folkehjelp.» *Opprettelse og utbygging av samiske barnehager i Norge i 1969–99*. Masteroppgave, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Storjord, Marianne Helene. 2006. Samiske barnehagers historie. I *Samisk skolehistorie 3*, redigert av Svein Lund, Elfrid Boine, Siri Broch Johansen og Siv Rasmussen. Davvi Girji, Karasjok. Tilgjengelig på <http://skuvla.info/skolehist/storjord-n.htm>.

- Storjord, Marianne Helene. 2008. *Barnehagebarns liv i en samisk kontekst – En arena for kulturell meningsskaping*. Ph.D. avhandling, Universitetet i Tromsø, Tromsø. Tilgjengelig på <https://hdl.handle.net/10037/3571>.
- Todal, Jon. 2002. “... jos fal gáhttet gollegielat”. *Vitalisering av samisk språk i Noreg på 1990-talet*. Ph.D. avhandling, Universitetet i Tromsø, Tromsø. Tilgjengelig på <https://hdl.handle.net/10037/12050>.
- Todal, Jon. 2007. *Samisk språk i Svahken Sijte. Sørsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule*. Dieđut nr. 1/2007. Samisk høgskole, Kautokeino.
- UNESCO. 2003. *Language Vitality and Endangerment*. UNESCO Ad hoc Group on Endangered Languages, Paris.
- Vasilieva, Alla. 2020. Tidligere samisklærer i barnehagen *Solnyško (Sola)* i Luujäu'rr/Lovozero. Intervjuet av Jevgenij Jushkov sommeren 2020. Se Jushkov 2020.
- Äärälä-Vihriälä, Rauni. 2016. “Dat ii leat dušše dat giella” – “Se ei ole vain se kieli” : *tapaustutkimus saamenkielisestä kielipesästä saamelaisessa varhaiskasvatuksessa*. [«Dat ii leat dušše dat giella» - «Det er ikke bare det språket»: en casestudie av et samiske språkreir i samisk småbarnspedagogikk.] Ph.D. avhandling, Universitetet i Lappland, Rovaniemi. Tilgjengelig på <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-929-6>.